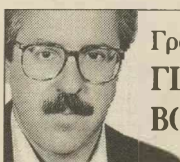

Τα θαύματα, λένε, κρατάνε τρεις ημέρες. Στην πολιτική ίσως να κρατάνε περισσότερο, πάντως όχι πολύ. Τόσο θα κρατήσει και η ελπίδα ότι υπάρχουν μαγικές κινήσεις του Πρωθυπουργού που μπορούν να βγάλουν εύκολα την κυβέρνηση και το ΠΑΣΟΚ από τη δύσκολη θέση. Η ελπίδα είναι απραγματοποίητη και στα δύο σκέλη της. Ούτε μαγικές κινήσεις υπάρχουν ούτε διέξοδος που να εξαρτάται μόνο από τον Πρωθυπουργό. Αυτό είναι καλό και κακό. Το καλό (για όλους) είναι ότι το ΠΑΣΟΚ ως σύνολο βρίσκεται και πάλι αντιμέτωπο με τον εαυτό του. Το κακό είναι ότι το πρώτο που σκέφτηκε ήταν να γυρίσει στο παρελθόν.

Πράγματι, έχει γίνει πλέον καθαρό ότι ο Κώστας Σημίτης λειτούργησε ως μοχλός αλλά και ως άλλοθι εκσυγχρονισμού του ΠΑΣΟΚ. Προσωποποίησε τη δυ-

Γράφει ο
**ΓΙΑΝΝΗΣ
ΒΟΥΛΓΑΡΗΣ**

νατότητα «εξευρωπαϊσμού» του κόμματος, επέβαλε μια σταθερή πορεία πλεύσης προς τον ε-

θνικό στόχο ένταξης στην ΟΝΕ χωρίς τις παραδοσιακές ΠΑΣΟΚικές αναστολές και διγλωσσίες. Το πέτυχε ξεκινώντας από θέσεις μειοψηφίας μέσα στο κόμμα και αυτό ήταν το επίτευγμά του. Δεν μπόρεσε όμως να μετατρέψει την πλειοψηφία που βαθμιαία διαμόρφωσε σε εμπεδωμένη ηγεμονία, ικανή να θεραπεύσει εγγενή αρνητικά χαρακτηριστικά του κόμματος, να αναδείξει μια νέα ηγετική ομάδα και μια νέα μαζική φουρνιά στελεχών. Έτσι, η εσωκομματική ανηπαράθεση πλειοψηφίας - μειοψηφίας, που είναι φυσικό να υπάρχει σε μια μεγάλη παράταξη, δεν είχε μια επαρκή κοινή πολιτική βάση, έτσι ώστε να μπορεί να στηρίξει μια συνεκτική και μακροπρόθεσμη μεταρρυθμιστική κουλτούρα του σύνολου χώρου. Επιπλέον, ένα μέρος του λεγόμενου παλαιού ΠΑΣΟΚ ανημεώτισε τους «σημιακούς» σαν σφετεριστές, υψώνοντας ένα ψυχολογικό τείχος, γεγονός χειρότερο και από τις πολιτικές διαφορές. Παρακολουθήσαμε όλα αυτά τα χρόνια το ΠΑΣΟΚ να είναι κυβέρνηση εκσυγχρονισμού και ταυτόχρονα αντιπολίτευση στον εκσυγχρονισμό. Κατά το υπόλοιπο ο Σημίτης, παλαιός αντιρρησίας της παπανδρεϊκής περιόδου, λειτουργούσε ως άλλοθι. Από τη μια, αναλάμβανε το πολιτικό κόστος δύσκολων επιλογών, από την άλλη προσέφερε την πολυτέλεια σε σημαντικό μέρος του κόμματος να αποστασιοποιείται από αυτές, επικαλούμενο μάλιστα κάποιο «αυθεντικό» ΠΑΣΟΚ ή ευθέως τη μνήμη του Ανδρέα. Το «αυθεντικό» βεβαίως – κατά την εγγενή αδυναμία του ΠΑΣΟΚ – ποτέ δεν συγκροτήθηκε σε εναλλακτική πολιτική πρόταση, αλλά εκδηλωνόταν με ανεύθυνες διαφοροποιήσεις, διακηρύξεις αριστεροσύνης χωρίς συνέπειες, αποστασιοποιήσεις στα δύσκολα και παρεμβάσεις αισθητικού τύπου. Οι μικροπολιτικές σπίνες των εφημερίδων γέμιζαν καθημερινά με «αιάκες», εξυπνακισμούς και σάχλες πρωτοκλασάτων, δευτεροκλασάτων και ανθυποκλασάτων στελεχών του κυβερνώντος κόμματος, έμπλεων συνήθως «πατριωτισμού» και «κοινωνικής ευαισθησίας». Στις ήσυχες περιόδους της διακυβέρνησης η πιο πάνω εικόνα «διαφημιζόταν» ως δείγμα της ζωικότητας και

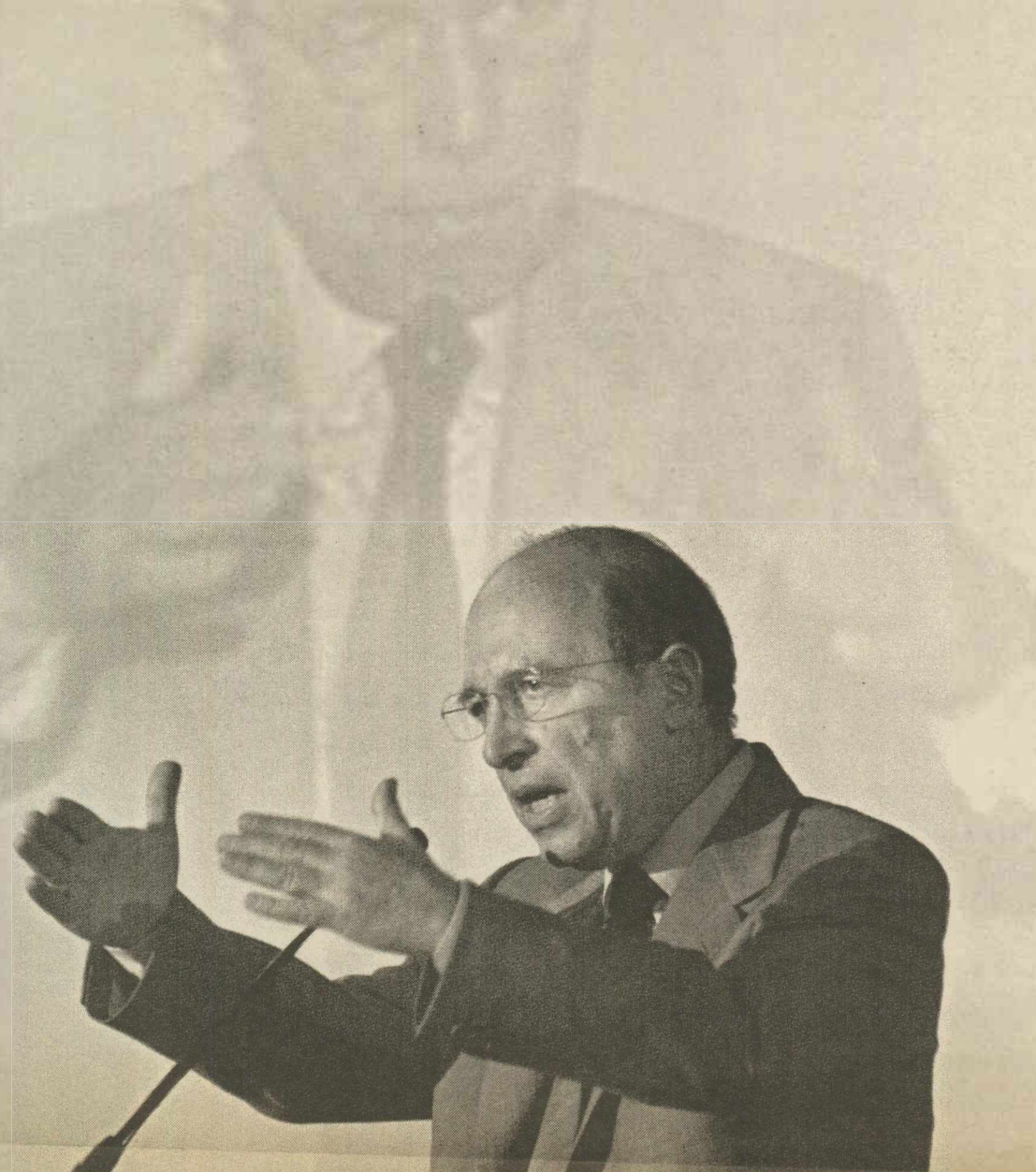
Το ΠΑΣΟΚ ενώπιον ενωπίω και χωρίς το «άλλοθι Σημίτης»

της «πλαστικότητας» του ΠΑΣΟΚ. Στις δύσκολες όμως, όπως η τωρινή, αποδεικνύεται αυτό που στην πραγματικότητα ήταν: απουσία ενιαίας μεταρρυθμιστικής στρατηγικής και πολιτικής αλληλεγγύης μεταξύ των βασικών ομάδων του συστήματος εξουσίας - ΠΑΣΟΚ. Έτσι, στην «εντός ΟΝΕ εποχή» εκδηλώθηκαν όλα τα αρνητικά φαινόμενα που πηγάζουν από αυτή την απουσία, όπως επίσης και από την φεουδαλική οργάνωση της κυβέρνησης, τις εμφυλιοπολεμικές εσωκομματικές σχέσεις και τις προσωπικές στρατηγικές των «προσεστών».

Το πρώτο ανακλαστικό του ΠΑΣΟΚ στην παρούσα κρίση ήταν η επιστροφή στο παρελθόν: η προσφυγή στον ιστορικό ανηδεξιό. Προφανώς, είναι μια πρόσκαιρη και αδιέξοδη αντίδραση. Επικοινωνιακά, προβάλλει μια τόσο μειοψηφική και αναχρονιστική εικόνα του ΠΑΣΟΚ που ασφαλώς έρχεται σε σύγκρουση με το κατ' εξοχήν ανακλαστικό του χώρου: την έρεση προς την πλειοψηφία. Πολιτικά, ταυτίζει το ΠΑΣΟΚ με το παρελθόν και μάλιστα με τη διαστρέβλωση του παρελθόντος. Άλλο πράγμα να επικαλείσαι τις μακρόχρονες ιστορικές καταβολές της σημερινής πολιτικής σου φυσιογνωμίας και άλλο να ισχυρίζεσαι ότι για τα σημερινά προβλήματα δεν ευθύνονται τα δεκαεπτά χρόνια του ΠΑΣΟΚ αλλά τα

τρία της Ν.Δ. Το πρώτο είναι νόμιμο και απαραίτητο, το δεύτερο είναι ατελέσφορο και προκαλεί την κοινή λογική. Επιπλέον, στέλνει λάθος μηνύματα στην κοινωνία. Το πρόβλημα της κυβέρνησης είναι να ανακτήσει τις απώλειες μεταξύ των φτωχότερων στρωμάτων μέσω της ενίσχυσης των κοινωνικών πολιτικών και ταυτόχρονα να ενθαρρύνει την ανταγωνιστικότητα της οικονομίας. Με τη «στροφή στο παρελθόν» το ΠΑΣΟΚ μοιάζει να προσφέρει παραμυθία στους αδύναμους, ενώ ταυτόχρονα αμφισβητεί στον εαυτό του την ικανότητα να εκφράσει τη δυναμική του κόσμου των επιχειρήσεων. Ροκ στη λαϊκή Δραπετσώνα, ζήμπεκιές στο μεγαλοαστικό «Πεντελικό».

Αυτά τα καταλαβαίνουν καλύτερα από εμάς οι εμπνευστές της στροφής και σίγουρα ο ίδιος ο Κ. Σημίτης. Ελπίζουν απλώς ότι συγκυριακά «η επιστροφή στις ρίζες» θα ενισχύσει τη συσπείρωση του χώρου. Είναι σύνθετες άλλωστε σε περιόδους κρίσεις να επικαλείται κανείς τα ιδρυτικά σύμβολα. Αρκεί όμως να ξέρει (και να δείχνει ότι ξέρει) πως αυτά έχουν συναισθηματική μόνο λειτουργία. Όποιος έχει θητεύσει στο κομμουνιστικό κίνημα θα συγκινείται πάντα ακούγοντας τη Διεθνή, αυτό όμως δεν είναι λόγος να επιμένει στην κεντρική σχεδιοποίηση. Έτσι και για το ΠΑΣΟΚ: η επίκληση του ιστορικού ανηδεξιού

μπορεί να είναι ενισχυτική, δεδομένου ότι αποτέλεσε το μόνο ίσως σταθερό στοιχείο της φυσιογνωμίας του, αλλά όσοι επαναφέρουν μαζί την πολιτική κουλτούρα εκείνης της περιόδου υπονομεύουν κάθε δυνατότητα ανάκαμψης. Θα πρέπει άλλωστε να είναι σαφές ότι ο Α. Παπανδρέου δέσποσε επί χρόνια γιατί εξέφρασε ένα ανηδεξιο ιστορικοπολιτικό κίνημα που πήγαζε και ταυτόχρονα έκλεινε ανοιχτούς λογαριασμούς της μεταπολεμικής Ελλάδας και όχι γιατί εφάρμοσε ένα ανηδεξιο κυβερνητικό πρόγραμμα. Ακόμα κι αν ο όρος είχε κάποιο νόημα, οι κυβερνητικές πολιτικές που αντιστοιχούσαν σε εκείνο τον πολιτικό κύκλο τέλειωσαν ήδη το 1984 - 85 σε συνθήκες αποσταθεροποίησης της οικονομίας. Ύστερα το ΠΑΣΟΚ, όπως και η Ελλάδα, εντάχθηκαν, καθυστερημένα και αγκομαχώντας, σε έναν άλλο διεθνή πολιτικό κύκλο. Για το ΠΑΣΟΚ του Α. Παπανδρέου, οι πράξεις που επιβεβαίωσαν την αλλαγή εποχής ήταν η είσοδος στη Σοσιαλιστική Διεθνή, η υπερψήφιση της Συνθήκης του Μάαστριχτ από τη θέση της αντιπολίτευσης και η εφαρμογή του σχετικού οικονομικού προγράμματος από τη θέση της κυβέρνησης.

Κοντολογίς, η «επιστροφή στις ρίζες» μόνο ως πρόσκαιρο πρόγραμμα ψυχολογικής στήριξης του σκληρού ΠΑΣΟΚικού πυρήνα μπορεί να κατανοηθεί. Πο-

μορφικά και προγραμματικά δεν προσφέρει τίποτα. Ακόμα και συγκυριακά όμως η «στροφή» σφραγίζει περισσότερο κόστος παρά όφελος. Δείχνει σαν παραδοχή της ήττας, «καίει» το χαρτί Σημίτη που εξακολουθεί να υπερέχει έναντι του ΠΑΣΟΚ, και επομένως αναίρει την όποια ενίσχυση του «κομματικού πατριωτισμού». Μήπως αυτά σημαίνουν ότι οι περίφημες «διαχωριστικές γραμμές» δεν έχουν σήμερα νόημα; Κάθε άλλο. Σε περιόδους ιστορικής αμνηχανίας της Κεντροαριστεράς και της πάσης φύσεως Αριστεράς η αντιπαράθεση προς την Δεξιά και τον συντηρητισμό προσφέρει οδοδείκτες για την πορεία και ενίσχυση της ταυτότητας. Οι εκλογείς το ξέρουν καλύτερα από τις ηγεσίες. Γι' αυτό και οι μεταπηδήσεις πάνω από τις «διαχωριστικές γραμμές» παραμένουν περιορισμένες, όπως φάνηκε στις τελευταίες εκλογές στην Ελλάδα, τις ΗΠΑ και την Ιταλία. Όμως η αντιπαράθεση Αριστεράς - Δεξιάς έχει νόημα και αποτέλεσμα όταν θυμάται μεν το παρελθόν, αλλά τροφοδοτείται από το παρόν και κοιτάει στο μέλλον. Αλλιώς είναι παλιές ατάκες κουρασμένου ηθοποιού.

Το ΠΑΣΟΚ λοιπόν βρίσκεται σήμερα ενώπιον ενωπίω χωρίς μαγικές κινήσεις, χωρίς σωτήριες επιστροφές και χωρίς το άλλοθι που του προσέφερε ο Σημίτης. Συνυπεύθυνοι όλοι για την πορεία τους.

Με τη «στροφή στο παρελθόν» το ΠΑΣΟΚ μοιάζει να προσφέρει παραμυθία στους αδύναμους, ενώ ταυτόχρονα αμφισβητεί στον εαυτό του την ικανότητα να εκφράσει τη δυναμική του κόσμου των επιχειρήσεων

Μπορούν να χάσουν εξ αιτίας μιας διαιρεμένης εκσυγχρονιστικής πλειοψηφίας που προχωράει χωρίς πυξίδα, αρκεί όμως πλέον και η στάση μιας εσωτερικής αντιπολίτευσης ομοιοπολιτικής και οπισθοδρομικής ή ακόμα ο συνεχής διαγκωνισμός μιας νομενκλατούρας που θα κάνει καλοκαιρινό το μαγαζί «οραματιζόμενη» τη μετα - Σημίτη εποχή. Από την άλλη, έχουν αλλάξει τα πράγματα και για τον ίδιο τον Κ. Σημίτη. Αναμφίβολα διατηρεί τα περισσότερα χαρτιά στα χέρια του αλλά δεν είναι πλέον ο απόλυτος κυρίαρχος του παιχνιδιού – άλλωστε και στις περιόδους που υπήρξε δεν το εκμεταλλεύτηκε. Έχει απέναντί του συσπειρωμένη τη Ν.Δ. ως εναλλακτική λύση και είναι περισσότερο εκτεθειμένος στο καταστροφικό παιχνίδι που ενδεχομένως θα τελήσουν να παίξουν οι ακραίοι του κόμματός του. Βαδίζει σε εκλογές οι οποίες (αν δεν ανατραπεί τελείως το σκηνικό) θα είναι, το λιγότερο, αμφίρροπες. Είναι ο μόνος από το ΠΑΣΟΚ που έχει ελπίδες να τις κερδίσει αλλά δεν μπορεί να επιβάλλει την κυριαρχία του στο σύστημα εξουσίας ΠΑΣΟΚ με το απλό επιχείρημα «εγώ σας κρατάω στην εξουσία». Αυτό δεν σημαίνει ότι θα περιοριστεί αναγκαστικά η ελευθερία των κινήσεών του, γιατί στις δυσκολίες το ένστικτο αυτοσυντήρησης ενός πολιτικού χώρου λειτουργεί συχνά υπέρ της ηγεσίας. Οποιοδήποτε όμως τον υποχρεώνει να διευρύνει τον ορίζοντα των αναγκών παρεμβάσεών του γιατί από αυτές δεν κρίνεται μόνο το πώς θα παρουσιαστεί το ΠΑΣΟΚ στις εκλογές, αλλά ποια θα είναι η κυρίαρχη νοοτροπία, η φυσιογνωμία, οι συσχετισμοί των ηγετικών κλιμακίων του κόμματος ύστερα από αυτές, είτε κερδίζει είτε χάνει την εξουσία. Το χειρότερο σενάριο, και για πριν και για μετά τις εκλογές, είναι να αποδεχτεί τη σημερινή κομματική ομηρεία και κυβερνητική αβουλία.

Τα νέα αυτά δεδομένα αλλάζουν τους όρους με τους οποίους παίζονταν ως τώρα το παιχνίδι στο σύστημα εξουσίας ΠΑΣΟΚ επί πρωθυπουργίας Σημίτη. Θα έχει ενδιαφέρον να δούμε τους προσεχείς μήνες πώς τα διάφορα τμήματα και οι αντίπαλες ομάδες θα προσανατολιστούν στα νέα δεδομένα.

Ο Γιάννης Βουλγαρης είναι πολιτικός επιστήμονας, ερευνητής στο Ινστιτούτο Πολιτικής Κοινωνιολογίας του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικών Ερευνών